

Kamillik zirvəsinə ucalmış qadın

Aida İmanquliyevanın həyat və yaradıcılığı hər bir azərbaycanlı üçün mənəviyyat, kamillik və müdriklik örnəyidir

Azərbaycan xalqı Şərqi ədəbi fikir tarixinə çox sayda görkəmli simalar bəxş edib. Bu gün xüsusən də Azərbaycan elmini, ədəbiyyatını zənginləşdirən qadınlarımızın adlarını hamımız qürurla çəkirik. Sənətdən, peşəsindən asılı olmayaraq xatirələrdə daim yaşayan bu insanları xatırlamaq qürurverici hissidir. Çünki onların təhsilində məğrur, istedadlı, intellektual, parlaq ziyalıların həyat və yaradıcılığı ilə yaxından tanış oluruq. Görkəmli alim, tanınmış şərqşünas, eyni zamanda tərcüməçi, müəllim kimi də fəaliyyət göstərmiş Aida xanım İmanquliyeva məhz belə əvəzolunmaz insanlardan idi.

1939-cu ilin 10 oktyabr tarixində dünyaya göz açmış bu ziyalı qadın öz ailəsinin sevimliyinə çevrilmişdi. Bakıda orta məktəbi qızıl medalla bitirdikdən sonra Azərbaycan Dövlət Universitetinin Şərqşünaslıq fakültəsinin ərəb şöbəsində təhsil almış Aida xanım gənc yaşlarından ədəbiyyatı çox sevdiyini bürüzə vermişdi. Bu səbəbdən də təhsilini daha da gücləndirmək və dərin biliklərə yiyələnmək üçün o, SSRİ Elmlər Akademiyasının Şərqşünaslıq İnstitutunda ərəb filologiyası üzrə aspiranturayı bitirmişdir. İxtisasını mükəmməl bilən Aida xanım hər kəsin diqqətini çəkirdi. Bir çox görkəmli şəxslər onunla çalışmaq üçün təkliflərini irəli sürürdülər. Müxtəlif illərdə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Yaxın və Orta Şərq Xalqları İnstitutunda kiçik elmi işçi, sonra baş elmi işçi, ərəb filologiyası şöbəsinin müdiri, elmi işlər üzrə direktor müavini, elə həmin institutda direktor vəzifəsinə kimi yüksəlmişdi.

Aida xanım ilk müsəlman şərqşünas alim qadın kimi bütün Şərq dünyasında tanınmışdır. Bir vətənpərvər ziyalı xanım olaraq onun qələmə aldığı hər bir əsər, apardıqı elmi araşdırmalar müəlliminin böyük söz sahibi və kamillik şəxsiyyət olduğunu bir daha təsdiq edir. Həm Şərqşünaslıq İnstitutuna rəhbərlik etdiyi dövrdə, eləcə də Asiya və Afrika xarici ölkə ədəbiyyatları ixtisası üzrə müdafiə şurasının sədri olduğu vaxtlarda Aida xanım İmanquliyevanın çoxlu kitab və monoqrafiyası, tərcümə və elmi məqalələr toplusu nəşr olunmuşdur. Bu yorulmaz alim ərəb-Azərbaycan ədəbi-mədəni əlaqələrinin inkişafında böyük xidmət göstərmiş, Şərqə tükənməz sevgi və marağını sübut etmişdir.

Aida xanımın işi olduqca çətin idi. Çünki həmin dövrdə ərəb ədəbiyyatı yeni-yeni tədqiq olunmağa başlanılırdı və bu bərədə ədəbiyyat azlığı təşkil edirdi. Bu da çox böyük zəhmət tələb edirdi. Amma Aida xanım bu çətinliklərdən qorxmırdı, problemlərə sinə gərüb öz tədqiqatları ilə diqqəti öz üzərinə çəkməyi bacardı. O, Azərbaycan şərqşünaslığı tarixində ilk qadın alimlərdən biri, bu sahədə doktorluq dissertasiyası müdafiə edən birinci xanım tədqiqatçı kimi tarixə öz adını yazdırdı. Alim ərəb ədəbiyyatının tədqiq olunmasında yeni uğurlu çıxışlar açmışdı. Şərqşünas alim Vasim Məmmədliyevin təbirincə desək, "Aida xanım İmanquliyeva yeni və müasir ərəb ədəbiyyatının ən nüfuzlu, ən fundamental tədqiqatçılarından biri kimi şərqşünaslıq tarixinə əbədi daxil olan azsaylı mütəxəssislərdəndir". Onun adı dünya şöhrətli alimlərlə bir sırada çəkilməyə qadirdir. Bu şəərəfə layiq olduğunu daha dərindən başa düşmək üçün alimin əsərlərini geniş tədqiq etmək, təhlil etdiyi görkəmli şəxslərin əsərlərini hər bir cümləsinə diqqətlə yanaşmaq lazımdır. O, Şərq və Qərb mədəniyyəti ənənələrinin sintezini elmi şəkildə əsaslandırmağa çalışmışdır. Aida xanım təkcə ərəb və Azərbaycan şərqşünaslığını deyil, eyni zamanda dünya şərqşünaslığını da dərindən təhlil edərək misilsiz töhfələr bəxş etmişdir.

Zərif çiyinlərinə belə ağır bir yük götürmüş Aida xanım bütün elmi yaradıcılığı boyu yalnız öz aqlının gücünə arxalanıb, pillə-pillə, addım-addım ucalmışdı. Novator alimin istər tədqiqat əsərləri, istər tərcümələri ədəbiyyat xəzinəmizin parlaq nümunələri sırasındadır. Həcmindən

asılı olmayaraq, bütün yaradıcılıq nümunələri, hətta elmi konfrans və simpoziumlardakı dərin mənalı və dolğun məzmunlu çıxışları onun böyük söz ustası və təkrarolunmaz şəxsiyyət olduğunu bir daha təsdiq edirdi.

Aida xanımın elmi-nəzəri tədqiqat dairəsinin ümumiləşdirən "Ərəb filologiyası məsələləri", "Şərq filologiyası məsələləri", "Şərqin problemləri: tarix və müasirlik" və onlarca digər məqalə və elmi əsərləri alimin elmi maraq və tədqiqat əhatəsinin çox geniş olması və müxtəlifliyin göstəricisidir. Aida xanım İmanquliyevanın elmi fəaliyyətinin maraq dairəsi geniş və çoxşaxəlidir. Onun qələmə aldığı 3 monoqrafiya - "Mixail Nuayme və "Qələmlər birliyi", "Cübran Xəlil Cübran", "Yeni ərəb ədəbiyyatının korifeyləri" və 70-dən artıq elmi məqalədə

sında təsvir edirdi. O, araşdırıb təhlil etdiyi əsərlərdə qadın düşüncəsini, qadın hüquqlarını ön plana çəkirdi.

Aida xanım elmi işlərlə yanaşı, pedaqoji fəaliyyətlə də məşğul olmuşdur. O, 20 ildən artıq müddətdə Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indiki BDU) Şərqşünaslıq fakültəsində ərəb ədəbiyyatından mühazirələr oxumuş, xüsusi kurslar aparmış, dissertasiya və diplom işlərinə rəhbərlik etmişdir. Onun olduqca maraqlı, informasiya yüklü mühazirələri geniş oxucu kütləsi tərəfindən hər zaman bəyənilirdi, hamı onun necə mahir bir müəllim olmasından bəhs edirdi. Bütün tələbələrini sevgisi qazanmaq, onların sevimlisinə çevrilmək bir müəllim üçün ən ümdə arzulardan biridir və bunu reallaşdırmaq üçün böyük zəhmət, iradə və səbir tələb olunur. Aida xanım indinin özündə də tələbələri tərəfindən xoş xatirələrlə anılır. Aida xanımın kitablarından, məqalələrindən bütün tələbələr bəhrələnilir. O, elmi-təşkil fəaliyyətində yüksək ixtisaslı ərəbşünas kadrların hazırlanmasını həmişə diqqət mərkəzində saxlamışdır. Uzun illər pedaqoji fəaliyyəti ilə seçilən alimə SSRİ Nazirlər Soveti yanında fəaliyyət göstərən Ali Attestasiya Komissiyasının qərarı ilə "Xarici Asiya və Afrika xalqları ədəbiyyatı" ixtisası üzrə 1991-ci ilin mart ayında professor elmi dərəcəsi verilmişdir.

Aida xanım İmanquliyevanın yüksək intellekti, bədii istedadı, prinsipliliyi, öz elmi baxışlarını müdafiə etmək qabiliyyəti, habelə nəcib aurası onun böyük şöhrət qazanmasına kömək etmişdir. Peşəkərligi, dünyagörüşü elm aləmində onun böyük hörmət qazanmasına gətirib çıxarmışdır. Öz davranışı, etik hərəkətləri ilə sadə insanlara nümunə olan Aida xanım yaddaşlarda məlahətli, ən əsası, səmimi insan kimi qalmışdır. Güclü olduğu qədər kövrək qəlbə malik olan bu nəcib xanım daim əhatəsində olan hər bir insan

Aida xanım İmanquliyevanın yüksək intellekti, bədii istedadı, prinsipliliyi, öz elmi baxışlarını müdafiə etmək qabiliyyəti, habelə nəcib aurası onun böyük şöhrət qazanmasına kömək etmişdir. Peşəkərligi, dünyagörüşü elm aləmində onun böyük hörmət qazanmasına gətirib çıxarmışdır. Öz davranışı, etik hərəkətləri ilə sadə insanlara nümunə olan Aida xanım yaddaşlarda məlahətli, ən əsası, səmimi insan kimi qalmışdır. Güclü olduğu qədər kövrək qəlbə malik olan bu nəcib xanım daim əhatəsində olan hər bir insanın problemləri ilə maraqlanıb, qayğısını əsirgəməmişdir. Başqalarının problemlərini özününkü kimi qəbul edib həlli yolunda hər cür cəfakarlıqdan çəkinməzdi.

Qərb və Şərq mədəni ənənələrinin sintezi, yaradıcı üslubun inkişafı və yeni bədii cərəyanların təşəkkül tapması tədqiq olunur, araşdırılır.

Görkəmli alimin fəaliyyət istiqamətlərindən ön plana çıxan mühüm mövzulardan biri də qadın məsələlərinə həssaslıqla yanaşılması və geniş yer verilməsidir. Belə ki, araşdırdığı C.X.Cübran, Əmin ər-Reyhani, M.Nuaymenin əsərlərində Şərq qadınının cəmiyyətdəki rolu, islam dinində qadın məsələləri kimi mühüm mövzular öz əksini tapmışdır. Tədqiqatçıların sözlərinə görə, qadın problemlərinə geniş yer verilməsi və aktuallıq qazanmasına İslam mədəniyyəti hərəkəti böyük təsir göstərmişdir. Tədqiqatçı alim qadın hüququ, qadın azadlığı, cəmiyyətdə kişi-qadın münasibətləri-ümumiyyətdə gender faktoruna Şərq-Qərb mətnində paralellər aparmaqla qadın mənəvi-ideoloji buxovlardan azad edə biləcək məqamları C.X.Cübran və Əmin-ər-Reyhani motivasiya-

nın problemləri ilə maraqlanıb, qayğısını əsirgəməmişdir. Başqalarının problemlərini özününkü kimi qəbul edib həlli yolunda hər cür cəfakarlıqdan çəkinməzdi. O, həmçinin ailə mükəddəsliyini yüksək tutub, Şərq qadınına məxsus incə ruhu ilə ailəsinin qoruyucu həyat yoldaşı, övladlarına dərin sevgi ilə bağlı olan mehriban ana olmuşdur.

Aida xanımın anadan olub böyüdüüyü ailə ocağının Azərbaycan xalqının ədəbi-mədəni fikrində sanballı yeri danılmazdır. Bu böyük insanın çoxşaxəli, zəngin irsi təkcə onun yaradıcılığına aid olmayıb, eyni zamanda həm də ailəsinin, övladlarının varlığında yaşayır. İctimai həyatda yüksək nüfuz qazanmasına, elmi titullara yiyələnməsinə baxmayaraq, o, öz sadəliyindən də geri qalmırdı. Çünki o, Nəsir İmanquliyev kimi tanınmış yazıçı alimin ailəsində anadan olmuş və böyümüşdü. Dostcanlıq, səmimiyyət, yüksək əxlaqi keyfiyyətlər ona ana-

atasından miras kimi qalmışdır.

Azərbaycan jurnalistikası deyəndə Nəsir müəllimin adı ön sıralarda gəlir. Aida xanım da məhz atasından ilhamlanaraq onun kimi vətən övladlarının maariflənməsi üçün ömür sərf etmişdir.

O, ömür-gün yoldaşı, görkəmli ziyalı, akademik Arif Paşayevlə birlikdə qızları Mehriban xanımı, Nərgiz xanımı öz soy-köklərinin adına, tarixinə layiq əsl vətəndaş, əsl insan kimi böyütmüşlər. Övladlar da valideynləri kimi vətənpərvər, torpağına, yurduna sədəqətli, nəcib və insanpərvərdilər. Mehriban xanım Əliyevanın ölkəmizin dünyada tanınması, milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunması və təbliği yolunda gördüyü işlər, etdiyi fədakarlıqlar hər zaman öz bəhrəsini verir. Heydər Əliyev Fondunun Prezidenti kimi o, həm Ulu Öndərin miras qoyduğu ənənələri yaşadır, həm də Azərbaycan mədəniyyətinin, tarixinin təbliği üçün təqdirəlayiq işlər görür. Təkcə "Bakı 2015" ilk Avropa Oyunlarının Təşkilat Komitəsinin sədri olduğu zamanlarda bu oyunların möhtəşəm şəkildə reallaşması, ölkəmizin sevimliyi, tanınması üçün o, mühüm tədbirlər həyata keçirmişdir. Ölkəmizin Birinci xanımı, millət vəkili Mehriban xanım Əliyeva milli mədəniyyətimizin, elmimizin hamisi olmaqla, həyata keçirdiyi bir-birindən humanist layihələri ilə ölkə vətəndaşlarına, xüsusən gələcəyimiz olan uşaqlara mənəvi dəstək durur, xalqlar arasında mədəni əlaqələrin daha da genişləndirilməsi, Azərbaycan mədəniyyətinin dünyada təbliği üçün əlindən gələni edir. Özünün ictimai fəallığı və şəxsi örnəyi ilə müasir Azərbaycan qadınını ləyaqətlə təmsil edir.

Məhz nəcib əməllərinə görə Mehriban xanım Əliyeva yüksək titullu mötəbər beynəlxalq mükafatlarla, fəxri adlarla təltif olunub. YUNESKO və İSESKO-nun Xoşməramlı səfiri olan Mehriban xanım Əliyevanın Prezident İlham Əliyevin 2009-cu il 5 may tarixli sərəncamı ilə Heydər Əliyev mükafatına, bu yaxınlarda Heydər Əliyev ordeninə layiq görülməsi, Fransa Respublikasının "Şərəf Legionunun Zabiti" dövlət ordeni ilə təltif olunması onun fəaliyyətinə verilən layiqli qiymətlərdir.

Azərbaycan elminin və təhsilinin inkişafında önəmli rol oynayan digər övladı Nərgiz Paşayeva da geniş humanist və xeyriyyəçilik fəaliyyəti göstərməklə qadınlarımızın iştirakçılıq məsələlərinə örnəkdir. M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universiteti Bakı filialının rektoru, filologiya elmləri doktoru, professor Nərgiz xanım eyni zamanda İngiltərə-Azərbaycan Cəmiyyətinin həmsədridir və Azərbaycanca ilk müstəqil teatr olan "ÜNS" Yaradıcılıq Səhnəsinin yaradıcısı, bədii rəhbəridir. O, zəngin yaradıcılıq imkanları ilə incəsənətimizdə yeni üslub və forma axtarışlarının güclənməsinə təkan verir.

Professor Aida İmanquliyevanın həyatı, elmi və yaradıcılıq fəaliyyəti ilə yaxından tanış olduqca, haqqındakı xatirələri oxuduqca qarşımızda sadə, humanist, xeyirxah və əvəzolunmaz bir şəxsiyyət, mədəni, intellektual, iradəli bir qadın obrazı canlanır. Onun yaşadığı mənalı ömür Aida xanıma sanki əbədlilik qazandırmış, qibtə ediləcək bir insan kimi yaddaşlara həkk etmişdir.

Həyat və yaradıcılığı hər bir azərbaycanlı üçün mənəviyyat, kamillik, müdriklik örnəyi olan Aida Nəsir qızı İmanquliyeva məhz nurlu insanlardan biri kimi milyonların qəlbində yaşayır, dərin ehtiramla, rəğbətlə anılır. Onun adı dillərdən düşmür, hər bir azərbaycanlının qəlbində kök salıb. Aida xanımın ömrü qısa olsa da, o, özündən sonra gözəl övladlar, zəngin ədəbi irsi, daxili zənginlik və kübarlıq adlı mənəvi dünyasını irs qoyub getdi. Bu gün könlü xoşluğu ilə deməliyik ki, Aida xanımın ruhu şadıddır, çünki onun nəcib əməllərini yaşadan, davam etdirən övladları, nəvələri var.

Hicran Hüseynova
Azərbaycan Respublikasının Ailə,
Qadın və Uşaq Problemləri üzrə
Dövlət Komitəsinin sədri,
siyasi elmlər doktoru, professor